

dr hab. Grzegorz Szulczewski, prof. SGH
Szkola Główna Handlowa w Warszawie
Kolegium Ekonomiczno - Społeczne
Instytut Filozofii, Socjologii i Socjologii Ekonomicznej
Zakład Filozofii

RECENZJA

rozprawy doktorskiej mgr. Dawida Meggera pt.:

„Austriacka szkoła ekonomii jako przyczynowo-realistyczny program badawczy. Studium metodologiczne”.

1. Podstawa recenzji

Recenzja dotyczy rozprawy doktorskiej mgr. Dawida Meggera pt.:
„Austriacka szkoła ekonomii jako przyczynowo-realistyczny program badawczy. Studium metodologiczne”, przygotowanej pod kierunkiem naukowym dr hab. Michała Moszyńskiego, prof. UMK oraz dr. hab. Łukasza Dominiaka, prof. UMK.

Recenzja została sporządzona na zlecenie Przewodniczącej Rady Dyscypliny Naukowej Ekonomia i Finanse UMK w Toruniu, prof. dr. hab. Magdaleny Osińskiej.

Recenzja ma na celu wydanie opinii, czy przedłożona praca doktorska mgr. Dawida Meggera pt.: *„Austriacka szkoła ekonomii jako przyczynowo-realistyczny program badawczy”* spełnia warunki stawiane pracom doktorskim określone w Ustawie z dnia 20 lipca 2018 roku, Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2018 r.poz. 1668 z późn. zm.).

W pracy nad recenzją w szczególności kierowałem się treścią artykułu 187 ustawy, który w punkcie pierwszym, że należy wskazać, czy „Rozprawa doktorska prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w dyscyplinie albo dyscyplinach oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej” oraz w punkcie drugim, iż należy dokonać oceny, czy „Przedmiotem rozprawy doktorskiej jest oryginalne rozwiązanie

problemu naukowego, oryginalne rozwiązanie w zakresie zastosowania wyników własnych badań naukowych w sferze gospodarczej lub społecznej albo oryginalne dokonanie artystyczne”.

Kierowałem się również wskazaniem Przewodniczącej Rady Dyscypliny Naukowej Ekonomia i Finanse UMK w Toruniu, prof. dr. hab. Magdaleny Osińskiej oceniając zastosowanie w pracy nad rozprawą ogólnej wiedzy teoretycznej mgr. Dawida Meggera w dyscyplinie Ekonomia i Finanse.

2. Problematyka badawcza i dobór tematu.

Szkoła austriacka w ekonomii należy do grupy szkół ekonomicznych, które pomimo znacznego oddalenia czasowego jej twórców do dziś posiadają zwolenników, a co więcej istnieje szerszy krąg osób utożsamiających się, czy to z częścią poglądów jej twórców, czy też konsekwencjami praktycznymi w gospodarce ich poglądów.

W przypadku szkoły austriackiej w ekonomii możemy zauważyć, że budzi ona duże emocje ze strony protagonistów jak i antagonistów. Nie bez winy jest pewien rodzaj przeświadczenia o szczególnej wartości, wręcz wyjątkowości własnych poglądów jakie posiadał Ludwig von Mises. Zatem emocjonalny stosunek od entuzjazmu i całkowitej akceptacji po przeciwie, wzruszenie ramionami, gdy słyszy się zdecydowane poglądy szkoły austriackiej, czynią potrzebę podjęcia całościowego, naukowego opracowania specyfiki jej poglądów, jak i badania poszczególnych tez, które czynią ją atrakcyjną dla młodych ekonomistów i przedsiębiorców. Tym samym dobór tematu jest trafny i wielce potrzebny, aby rozwiać pewne mity związane ze szkołą austriacką i ukazać jej rzeczywisty wkład w rozwój myśli ekonomicznej.

Autor poszedł tą drogą przedkładając rozprawę o tytule: *„Austriacka szkoła ekonomii jako przyczynowo-realistyczny program badawczy. Studium metodologiczne”*.

Co do terminu „austriacka szkoła ekonomii” Autor dysertacji zauważa, że sam termin ma pochodzić od przedstawicieli szkoły historycznej i w zamierzeniu miał deprecjonować wartość rozważań austriaków. Warto jednak nadmienić, że jej dwaj wybitni przedstawiciele nosili austriackie tytuły szlacheckie i pozostawili je nawet robiąc karierę akademicką w USA. Jak pisał w swoim pamiętniku Mises: „preferowało ono [cesarstwo] zrównoważonych irredentystów”, czyli lojalnych poddanych, którzy swoje życie obywatelskie i zawodowe wiązali z ideą państwa zapewniającego ludności różnych narodów wchodzących w skład cesarstwa Habsburgów szeroką autonomię, w tym zachowanie języka i obyczajów, a co

najważniejsze – równe szanse awansu w administracji państwowej”. Prawdopodobnie też dlatego czując się Austriakiem jego samego i jego uczniów nazywano austriakami. To jednak dalej nie wyjaśnia, co ma łączyć tak różne koncepcje ekonomiczne jak Carla Mengera, Ludwiga von Misesa i Friedricha Augusta von Hayeka, a co więcej, za przedstawicieli szkoły austriackiej w ekonomii uważa się wielu ekonomistów nie urodzonych w Austrii i stąd termin austriak piszemy wbrew regule językowej z małej litery.

Pytaniem staje się zatem, co łączy poglądy grupy ekonomistów nazwanych austriakami? Warto to przedstawić we wstępie. Natomiast, gdy dochodzi do charakterystyki prakseologicznej koncepcji działania i jej apriorycznych założeń to rodzi się pytanie na które brak szerzej udzielonej odpowiedzi, jak ma się ta koncepcja do stanowiska von Hayeka, który zresztą przyznał, że tezy swojego nauczyciela o aprioryzmie w ogóle nie rozumie.

Problemem, szczególnie dla ekonomistów nie-austriaków zatem jest wyodrębnienia rdzenia poglądów wspólnych przy trafnie uwypuklonych w rozprawie różnicach, co doprowadziłoby do ukazania zasadności zaliczania tak różnych poglądów do szkoły austriackiej ekonomii. Dlatego może warto również na końcu rozprawy zebrać wszystkie bardzo trafnie przedstawiane charakterystyki szkoły austriackiej i w tym kontekście na pewno warto jest bliższe zajęcie się wyjaśnieniem „austriakości” szkoły samej ekonomii, czego nie do końca znalazłem w pracy. Może wyjściem jest podobieństwo rodzinne, w tym przypadku zbieżność części poglądów?

Wracając do tytułu rozprawy *„Austriacka szkoła ekonomii jako przyczynowo-realistyczny program badawczy. Studium metodologiczne”* pozwolę sobie na uwagę dotyczącą rozumienia terminu metodologia. W tej kwestii warto stwierdzić, że Autor w rozprawie metodologię rozumie bardzo szeroko. Na stronie 9 czytamy: „Metodologię można zdefiniować jako naukę o metodach badawczych i ich filozoficznym ugruntowaniu”. Znaczenie terminu metodologia ma zatem obejmować filozoficzną interpretację pojęć, w tym przypadku przede wszystkim przyczynowości i realizmu. Z drugiej strony w rozprawie jest użyte inne, węższe rozumienie terminu metodologia. Na stronie 8 czytamy: „Zasadniczym przedmiotem badawczym niniejszej rozprawy jest metodologia i filozofia austriackiej szkoły ekonomii” co mogłoby sugerować, że istnieje rozdzielność pomiędzy refleksją metodologiczną a filozoficzną.

Pomimo tych uwag, które przede wszystkim w zamierzeniu mają ulepszyć naukowy charakter rozprawy, problematyka badawcza związana z uchwyceniem i problematyzacją filozoficznych założeń myśli ekonomicznej austriaków jest właściwie uchwycona i w większości przypadków wyczerpująco, krytycznie rozważona.

3. Cele rozprawy, hipotezy, pytania i tezy badawcze. Czy praca stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego?

Celem rozprawy, co sam Autor wskazuje, jest, jak czytamy na stronie 10: „przeprowadzić badania nad austriacką ekonomią w świetle filozoficznych debat nad przyczynowością i realizmem” jak i „systematyczna interpretacja pojęć przyczynowości i realizmu w odniesieniu do postulatów metodologicznych i praktyki badawczej przedstawicieli austriackiej szkoły ekonomii”. Cel ten wynika więc z pogłębionego rozumienia terminu metodologia i jego realizacja będzie wkładem nie tylko do ekonomii, ale również do filozofii ekonomii. Cel ten można ocenić za trafny, tym bardziej, że brakuje nie tylko w Polsce, całościowego opracowania problematyki w odniesieniu do założeń filozoficznych austriackiej szkoły ekonomicznej. Nawet zresztą, gdyby były takie opracowania to każde następne może ukazać inne aspekty pominięte we wcześniejszych opracowaniach.

Jedną ze stawianych tez pracy jest jak Autor pisze na 267 stronie rozprawy stwierdzenie, że „szkoła austriacka może być uznawana za nurt badawczy wpisujący się w ramy realizmu naukowego i odrzucający instrumentalistyczne (i szerzej, antyrealistyczne) podejścia do nauki”. Co zostaje rzetelnie i wyczerpująco udokumentowane i to w sposób bardzo trafny, szczególnie, gdy Autor rozprawy przedstawia krytykę instrumentalizmu dokonaną przez austriaków dodając przy tym własne argumenty. Czyni to analizując tezy słynnego eseju Milтона Friedmana „*The Methodology of Positive Economics*” opublikowanego w 1953 roku. W sposób właściwy zostaje w rozprawie przedstawiona argumentacja za błędnością stwierdzenia, a nawet wręcz potrzebie nierealistycznych założeń w badaniu naukowym, jaką głosił Milton Friedman.

Z tą tezą wiąże się hipoteza, którą Autor również w sposób przekonujący stara się udowodnić zmiernie w kolejnych rozdziałach do realizacji tego zadania. W mojej interpretacji najbardziej znaczącą i nowatorską jest hipoteza badacza, którą sam Autor określa w ten oto sposób. Na stronie 267 rozprawy czytamy: „Tym samym, austriacy powinni przyjmować realizm metafizyczny (mówiący, że rzeczywistość istnieje obiektywnie), epistemologiczny (mówiący, że rzeczywistość jest poznawalna) oraz semantyczny (mówiący, że używane w nauce terminy odnoszą się do realnych stanów rzeczy). Ważne jest także przyjęcie przez nich przyczynowego realizmu (mówiącego, że związki przyczynowe istnieją obiektywnie)”. Tak więc zamiast słowa *powinni*, gdy użyjemy

zwrotu *załóży, że...* to właściwie całą pracę możemy traktować jako dokonany w sposób systematyczny wysiłek argumentacyjny na rzecz przyjęcia tej hipotezy.

Autor bardzo świadomie również przedstawia tezy szczegółowe. Jak pisze na stronie 13: „Moje tezy szczegółowe, korespondujące z wcześniej wymienionymi problemami szczegółowymi, brzmią następująco:

1) Wbrew przekonaniom wielu austriackich ekonomistów, dualizm metodologiczny można pogodzić z determinizmem metafizycznym. Wymaga on jedynie przyjęcia indeterminizmu epistemologicznego w sferze ludzkiego działania. Austriacy dysponują wystarczająco silnymi – i niezależnymi od metafizycznego problemu determinizmu i wolnej woli – argumentami na rzecz tej tezy.

2) W austriackiej metodologii jest miejsce na wyjaśnienia przyczynowe, teleologiczne (funkcjonalne), dedukcyjno-nomologiczne, genetyczne (genetyczno-przyczynowe) i unifikacyjne (zależnie od przedmiotu analizy). Teorie przyczynowości, które znajdują zastosowanie w austriackiej analizie, to teoria deterministyczna, kontrfaktyczna i probabilistyczna (zależnie od przedmiotu analizy).

3) W austriackiej teorii ekonomii dużą rolę odgrywają założenia zdroworozsądkowe (zarówno w sensie psychologii potocznej [*folk psychology*], jak i w rozumieniu klasycznego realizmu Arystotelesa i Tomasza z Akwinu), esencjalistyczne (np. aksjomat działania) oraz przygodnie prawdziwe przesłanki empiryczne (oparte zarówno na obliczeniowych danych empirycznych, jak i na rozumieniu/*Verstehen*). Zasadniczy dla austriaków aksjomat działania powinien być rozumiany jako prawda esencjonalna (a nie, jak oni często twierdzą, samooczywista lub aprioryczna)”.

Perspektywa badawcza zmierzająca do ukazania specyfiki założeń filozoficznych szkoły austriackiej generuje możliwość zadawania bardzo interesujących pytań z punktu widzenia metodologii, ekonomii, ale również filozofii ekonomii, a nawet ośmieliłbym się powiedzieć z punktu widzenia samej filozofii. Wymieńmy najważniejsze a już na pierwszy rzut oka będzie widoczna ich waga teoretyczna. Oto najważniejsze pytania badawcze, które niekiedy nawet pojawiają się w trakcie bardzo szczegółowych analiz:

Pytania podstawowe:

Strona 12: „Ogólny problem badawczy, który staram się rozwiązać, jest zogniskowany wokół następujących pytań: co oznacza określanie szkoły austriackiej mianem przyczynowo-realistycznego podejścia do ekonomii? Pod jakimi warunkami można

ją słusznie w ten sposób nazywać? Jakie miejsce w szkole austriackiej zajmują zagadnienia realizmu i przyczynowości?”

Strona 10: jaki jest związek postulowanego przez austriaków dualizmu metodologicznego z determinizmem i indeterminizmem? (Rozdział III);

2) jakie teorie wyjaśnienia naukowego i przyczynowości odpowiadają metodologii szkoły austriackiej? (Rozdział IV);

3) jaki jest status poznawczy założeń, na których zbudowana jest austriacka teoria ekonomii? (Rozdział V).

Strona 56: jakiego rodzaju nauką według szkoły austriackiej jest ekonomia oraz jakie znaczenie przypisuje ona przyczynowości i realizmowi?

Strona 267 (w zakończeniu): Czy austriacka szkoła ekonomii może być słusznie nazywana przyczynowo-realistycznym programem badawczym?

Strona 270: „jaki jest status poznawczy założeń, na których zbudowana jest austriacka teoria ekonomii?”

Szczegółowe pytania dotyczące tematu oraz wprowadzane w trakcie argumentacji:

Strona 171: „pytaniami, od których warto zacząć rozważania o problemach wyjaśnienia i przyczynowości w szkole austriackiej, są: jak można wyjaśnić ludzkie działanie? Jakie są przyczyny ludzkiego działania? Jakie teorie wyjaśnienia i przyczynowości odpowiadają ludzkiemu działaniu?”

Strona 177: „W tym miejscu można by postawić dalsze pytania: jakie są przyczyny stanów mentalnych działających osób? Czy, mając w danym momencie określone przekonania, pragnienia i zamiary, można podjąć inne działanie? A jeśli nie, czy nie należy zaakceptować metafizycznego determinizmu?”

Strona 189: „czy instytucje społeczne pełnią wyłącznie funkcje agentywne, czy też jest możliwe, by pełniły one również funkcje nieagentywne? Po drugie, czy gospodarkę jako całość również można uznać za instytucję społeczną, czy też jest ona bytem innego rodzaju?”

Strona 194: „Jak można zatem wyjaśnić powstawanie i trwanie instytucji społecznych?”

Strona 237: „Czy jednak aksjomat działania rzeczywiście można traktować jako zdanie samooczywiste lub syntetyczne *a priori*?”

Strona 238: „w jaki sposób zdobywamy przekonanie o tym, że ludzie z racji swej istoty są zdolni do świadomego dążenia do celów? Jak można uzasadnić to stwierdzenie? Co należy rozumieć przez to, że jest to konieczna prawda o naturze człowieka?”

Strona 245: „czy fakt podjęcia działania implikuje istnienie przynajmniej jakichś rzadkich dóbr?”

Strona 255: „czy – jak sugerują austriacy – czas jest środkiem (dobrem ekonomicznym), którego działające jednostki używają rozmyślnie, czy raczej ogólnym warunkiem działania?”

Strona 268: „jaki jest związek postulowanego przez austriaków dualizmu metodologicznego z determinizmem i indeterminizmem?”

Strona 268: „jakie teorie wyjaśnienia naukowego i przyczynowości odpowiadają metodologii szkoły austriackiej?”

Strona 269: „Czy spostrzeżenie, że w teorii austriackiej znajdują zastosowanie różne teorie przyczynowości, powinno prowadzić nas do akceptacji jakiegoś rodzaju przyczynowego: o pluralizmu (sugerowanego przez niektórych badaczy, zob. Reiss, 2009a)?”

Strona 270-271: „czy nieobliczeniowy charakter danych ekonomicznych może być dodatkowym argumentem w debacie o możliwości kalkulacji ekonomicznej w socjalizmie?”

Postawione zostają pytania, ale również odnajdujemy odpowiedzi na aktualne tematy podejmowane nie tylko przez ekonomistów. Dla przykładu na stronie 270 czytamy: „austriackie stanowisko na temat różnych znanych i diskutowanych zagadnień, takich jak chociażby to, <<czy płaca minimalna powoduje bezrobocie?>>”. Na stronie 205 pada natomiast pytanie, które obecnie stanowi podstawę do dyskusji na temat Sztucznej Inteligencji: „czy myślenie jest procesem algorytmicznym?”

Na pytanie: czy praca stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego należy odpowiedzieć, że zdecydowanie tak. Autorskim rozstrzygnięciem jest wybór pojęcia przyczynowości i tezy o realizmie jako istotnych w przekonaniu Autora elementów założeń całej konstrukcji teoretycznej szkoły austriackiej. Jak podkreśla Autor na stronie 10: „Zagadnienie przyczynowości pojawia się u austriaków w różnych kontekstach. W związku z tym, że ich podejście badawcze jest zorientowane procesy ekonomiczne (a nie na stany równowagowe), przywiązują oni dużą wagę do relacji przyczynowo-skutkowych. W swojej analizie ekonomicznej uwzględniają czynniki czasowe. Kładą akcent na to, że aby uchwycić istotę wielu zjawisk gospodarczych, trzeba rozpoznać łańcuchy następujących po sobie zdarzeń. Podkreślają również, że aktorzy ekonomiczni muszą dostrzegać zachodzące w świecie związki przyczynowe, aby podejmować działania”.

Również autorskie, oryginalne stwierdzenie, że program szkoły austriackiej może być interpretowany w duchu realizmu i to u genezy którego można odnaleźć tezy Arystotelesa i Tomasza z Akwinu zostaje dobrze udowodniony. Stwierdzenia te są bardzo

odważne, bo sam Autor zauważa, że nie wszyscy austriacy są w stanie je zaakceptować. Największy kłopot przy tym sprawia twórczość Ludwiga von Misesa i dlatego Autor stara się interpretować ją w duchu realizmu, co nie do końca jest przekonywujące.

4. Struktura pracy i ocen aspektu merytorycznego.

Rozprawa obejmuje 294 strony tekstu podzielonego na pięć rozdziałów. Przy czym każdy, co jest bardzo cenne kończy się podsumowaniem. Czytelnik, co wcale nie jest niestety powszechną praktyką przy czytaniu prac doktorskich, zawsze ma jasność do czego służą kolejne rozważania, nie gubi więc wątku. Ponadto bardzo dobrym środkiem zastosowanym przez Autora jest umieszczenie w rozprawie siedmiu tabel mających charakter uporządkowania wniosków lub zdania sprawy z toczącego się sporu badawczego.

Wprowadzenie dotyczy wstępnej charakterystyki szkoły austriackiej i środowiska ekonomistów sympatyzujących bądź rozwijających jej poglądy. Wyjaśniony został tytuł i przedmiot badawczy, jak również Autor przedstawił problemy badawcze rozwijane w dalszej części pracy, ale co najważniejsze Autor zaprezentował cel rozprawy, tezę główną i tezy szczegółowe na stronie 13.

Rozdział pierwszy, jak Autor sam go charakteryzuje na stronie 14 rozprawy: „Pierwszy rozdział, *Realizm i antyrealizm w nauce. Klasyfikacja nauk i status ekonomii*, zarysowuje historyczny i filozoficzno-naukowy kontekst prowadzonych badań. Omawiam w nim poglądy na naukę i realizm przedstawiane przez filozofów nauki, filozofów ekonomii oraz ekonomistów”.

Drugi rozdział rozprawy pod tytułem: *Metodologia austriackiej szkoły ekonomii* stanowi wstępne przedstawienie metody szkoły austriackiej oraz używania przez jej przedstawicieli terminów: przyczynowość i realizm. Autor ukazuje jak kształtował się główny rdzeń poglądów austriaków na temat istoty poznania ekonomicznego w polemice z tezami szkoły historycznej, pozytywizmu i w sporze o wartościowanie w ekonomii.

Trzeci rozdział pod tytułem *Epistemologiczne podstawy dualizmu metodologicznego w austriackiej szkole ekonomii* dotyczy ukazania odrębności metody nauk o ludzkim działaniu od metod stosowanych w naukach przyrodniczych. Jak sam Autor wskazuje na stronie 97: „Celem tego rozdziału jest usystematyzowanie argumentacji na rzecz fundamentalnej dla austriaków tezy o niemożliwości formułowania ilościowych i empirycznie testowalnych praw naukowych w naukach o ludzkim działaniu oraz rozwiązanie narosłych wokół tego zagadnienia problemów”.

Czwarty rozdział dotyczy rozważań na temat teorii wyjaśniana i w tym kontekście stosowania pojęcia przyczynowości. Przyczynowość jako pojęcie filozoficzne i naukowe zostaje podane wnikliwemu badaniu.

Piąty, ostatni rozdział rozprawy o tytule: *Realistyczność założeń w austriackiej szkole ekonomii*, przedstawia rozważania epistemologiczno-ontologiczne kierując uwagę na tezę o realizmie, który ma być podstawą dla rozważań w ramach szkoły austriackiej. Te rozważania dotyczą w dużej mierze aksjomatu działania, którego twórcą był Ludwig von Mises.

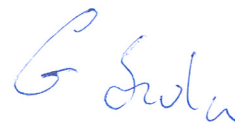
Krótkie zakończenie stanowi podsumowanie wysiłku badawczego.

Autor w sposób głęboki i trafny potrafił przedstawić autentyczne problemy z zakresu epistemologii i ontologii, które ukazuje dyskusja nad założeniami metodologicznymi szkoły austriackiej.

Również Autor wykazał się dużą wiedzą z zakresu tematu i problematyki podejmowanej w pracy wykorzystując wiedzę z zakresy dyscypliny Ekonomia i Finanse. Pod względem merytorycznym rozprawę oceniam bardzo wysoko.

5. Zakres rozprawy, metody badawcze i materiały źródłowe.

Główna teza pracy głosząca, że szkoła austriacka może w sposób najbardziej właściwy dla ukazania swojej odrębności metodologicznej przyjąć założenie realizmu nawiązującego do metafizycznych rozwiązań Arystotelesa i Tomasza z Akwinu oraz, iż istotnym elementem jej programu jest ukazanie w nowym świetle związku przyczynowego stwarza różne możliwości ujęcia tematu w zależności od zdolności jego eksploatacji. Ujęcie, przedstawione w rozprawie rozprawy doktorskiej mgr. Dawida Meggera pt.: *„Austriacka szkoła ekonomii jako przyczynowo-realistyczny program badawczy. Studium metodologiczne”* jest bardzo szerokie. Autor posiada umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej przy czym wykorzystuje swą wiedzę i swobodnie porusza się w kręgu zagadnień z zakresu nie tylko ekonomii. Przytaczana argumentacja jak i namysł prowadzący do formułowania oryginalnych pytań wprowadza Autora na pole problematyki z zakresu: współczesnej psychologii, socjologii oraz filozofii. Jest to szczególnie cenne, gdyż te inne niż ekonomiczna perspektywy badawcze i w ramach nich formułowane wnioski skonfrontowane z tezami i rozwiązaniami specyficznymi dla szkoły austriackiej pokazują najlepiej jej oryginalność badawczą i jej zakorzenienie we współczesnej problematyce nauk społecznych i humanistycznych.

Może z racji moich zainteresowań badawczych czuję pewien niedosyt odniesień do samej filozofii w tym do zagadnień z zakresu filozofii nauki. W rozprawie w sposób bardzo trafny, ale jedynie na podstawie filozofii, której ostatnim znaczącym przedstawicielem jest wymieniany Karl Popper odnosi się Autor do filozofii. Warto zatem pamiętać i może w dalszej pracy badawczej wykorzystać rozwiązania idealizmu transcendentnego Edmunda Husserla jak i teorii gier językowych Ludwiga Wittgensteina. Zwłaszcza praca Edmunda Husserla *Kryzys nauk europejskich i fenomenologia transcendentna* (*Die Krisis der europäischen Wissenschaften und die transzendente Phänomenologie* Belgrad 1936) mogłaby wnieść do dyskusji nowe wątki do dyskusji na temat realizmu jako założenia metafizycznego nauki, w tym ekonomii.

Co do metody badawczej, jak sam autor wymienia na stronie 13 to: „studia literaturowe, posługuję się metodą hermeneutyczną (dążeniem do interpretacji badanych tekstów zgodnie z intencjami ich autorów), analizą logiczną i semantyczną, konceptualizacją (wprowadzaniem i definiowaniem pojęć) czy eksplikacją (uściśleniem pojęć). Staram się przy tym kierować zasadą życzliwej interpretacji (nakazującej interpretować badane wypowiedzi w ich najbardziej odpornych na krytykę wariantach) oraz zasadą brzytwy Ockhama (nakazującej kierować się prostotą wywodu i unikać kwestii, które nie są konieczne dla rozwiązania problemu)”. Można do tego dodać, że nazwana przez Autora metoda hermeneutyczna wydaje się dalekim odbiciem metody dialektycznej jaką zastosował Tomasz z Akwinu w „*Sumie teologicznej*”. Autor bowiem z dużym znawstwem, a przy tym zachowując neutralność, stara się zrekonstruować różne poglądy, jak również spory i to nawet w ramach szkoły austriackiej, by potem poddać je krytyce, często przez wykazanie ich sprzeczności lub niezgodności ze stanem faktycznym.

Doktorant wykazał dobre opanowanie warsztatu badawczego. Rozprawa doktorska napisana jest poprawnym językiem.

Biografia obejmuje prawie 18 stron przeważnie obcojęzycznych pozycji i wskazuje, że przegląd literatury dotyczącej aktualnego stanu wiedzy w obszarze tematu rozprawy uważam za kompletny.

6. Ocena kwalifikacyjna pracy

Po przeczytaniu rozprawy i jej krytycznej analizie stwierdzam, że recenzowana praca stanowi oryginalne ujęcie oraz rozwiązanie przedstawionego problemu naukowego. Autor wykazuje bardzo dobrą orientację w podjętej problematyce badawczej. Jednocześnie w

sposób umiętny wykorzystuje wiedzę teoretyczną w dyscyplinie Ekonomia i Finanse oraz posiada zdolność do samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

Dlatego stwierdzam, że recenzowana rozprawa doktorska mgr. Dawida Meggera pt.: „*Austriacka szkoła ekonomii jako przyczynowo-realistyczny program badawczy. Studium metodologiczne*”, przygotowana pod kierunkiem naukowym dr hab. Michała Moszyńskiego, prof. UMK oraz dr. hab. Łukasza Dominiaka, prof. UMK odpowiada wymogom pracy doktorskiej określonym w Ustawie z dnia 20 lipca 2018 roku, Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2018 r.poz. 1668 z późn. zm.) i w związku z tym wnioskuję do Rady Dyscypliny Ekonomia i Finanse UMK o jej przyjęcie i dopuszczenie mgr. Dawida Meggera do publicznej obrony rozprawy doktorskiej.

Warszawa 15.07.2023

